Carolina POPUŞOI

Calcuri morfematice nerecomandate în limba română din Basarabia

C.P. – dr. în filologie la Universitatea din Bucureşti (2002), cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti (din 1999). A publicat *Micul dicţionar academic* (MDA, vol. I-IV, 2001-2003, coautor), *Structuri sintactice ale limbii române cu element predicativ suplimentar* (2002), *Limba română actuală din Basarabia. Particularităţi morfosintactice şi lexico-semantice* (2013).

Calcul morfematic face parte din categoria calcurilor lexicale, afectând vocabularul unei limbi prin crearea de noi unităţi lexicale. Acest tip de calc constă în imitarea structurii unor lexeme străine şi în formarea cuvintelor (noi) din material (cvasi)autohton. Din acest motiv, calcul morfematic apare şi cu denumirea de calc lexical de structură (Hristea, 1984: 106-111).

Fenomenul bilingvismului din stânga Prutului şi-a lăsat amprenta, într-o oarecare măsură, şi asupra modului de organizare internă a elementelor lexicale, ducând la apariţia calcurilor morfematice nerecomandate după limba rusă. Prin calcurile lexicale de structură, nu doar se imită forma internă a unui cuvânt străin (compus sau derivat), ci şi se traduc (total sau parţial) elementele modelului copiat.

În comparaţie cu alte tipuri de calcuri condamnabile (cum ar fi: semantice şi de regim prepoziţional), numărul calcurilor morfematice nerecomandate este considerabil mai mic. Pe de altă parte, în româna din Basarabia se întâlnesc mult mai multe împrumuturi din rusă decât calcuri lexicale de structură după această limbă. Aspectul vizat are loc din cauză că fenomenul calchierii morfematice impune o identitate de structură între modelul străin

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

și copie, element care însă determină apariția dificultăților în procesul formării unităților lexicale prin procedeul în discuție.

În literatura de specialitate, se vorbește despre 4 operații în obținerea calcului morfematic: „1) imitarea formei interne a modelului; 2) traducerea părților componente ale modelului; 3) formarea complexului sonor al calcului din materialul folosit pentru traducere; 4) imitarea raportului semnificant – semnificat al modelului" (Palii, 1991: 107).

În funcție de categoria morfologică din care face parte lexemul calchiat sub aspectul structurii lexicale, deosebim câteva subclase, cele mai frecvente fiind calcurile morfematice substantivale, adjectivale și verbale. (Vezi unele dintre asemenea calcuri la: Mândâcanu, 1987; Palii, 1991; Mătcaș, 1995; Guțu, 1998; Popușoi, 2013.)

Calcuri morfematice substantivale

Calcurile morfematice substantivale nerecomandate din limba română de la Est de Prut constau în imitarea structurii unui lexem substantival, după limba rusă, și în traducerea (totală sau parțială) a elementelor cuvântului calchiat. Modelul substantival rusesc este, de regulă, un lexem compus sau derivat (prin prefixare sau prin sufixare). Spre exemplu:

**adăugătúră* (s.f.) pentru *supliment*; *anexă*, <cf. subst. rus. *дополнение* ← vb. rus. *дополнить* „a adăuga" + suf. subst. rus. *-ение*>; (Vz. **adăugătură la cursul de chimie* pentru *supliment la cursul de chimie*; **adăugătură la casă* pentru *anexă la casă*);

**aprofunzíme* (s.f.) pentru *profunzime*, <cf. subst. rus. *углубление* ← pref. rus. *у-* (indică o îndreptare către interior; → „a-") + subst. rus. *глубина* „profunzime" + suf. subst. rus. *-(л)ение*>; (Vz. **a cerceta în aprofunzime* pentru *a cerceta în profunzime / profund / amănunțit*);

**circulatór* (s.n.) pentru *abonament pentru mijloacele de transport în comun*, <cf. adj. substantivizat rus. *проездной* ← subst. *проезд* „circulare cu mijloacele de transport în comun; călătorie" + suf. adj. rus. *-ной*>; (Vz. **Circulatoarele la control!* pentru *Abonamentele la control!*);

**cumătrísm* (s.n.) pentru *nepotism*, <cf. subst. rus. *кумовство* ← subst. rus. *кум* „cumătru" + suf. subst. rus. *-овство*>; (Vz. **cumătrism în instituțiile statului* pentru *nepotism în instituțiile statului*);

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

dereticătoáre* (s.f.) pentru *femeie de serviciu,* <cf. subst. rus. *уборщица* ← subst. rus. *уборка* „dereticare" + suf. subst. rus. *-щица*>; (Angajăm dereticătoare.* pentru *Angajăm femeie de serviciu.*);

**împustiíre* (s.f.) pentru *pustiire,* <cf. subst. rus. *опустошение* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare"; → „îm-") + subst. rus. *пустошение* „pustiire">; (Vz. **împustiirea satului* pentru *pustiirea satului*);

**necărturár, -ă* (s.m. și f.) pentru *analfabet*; *neștiutor de carte*; *nepriceput, ignorant,* <cf. adj. substantivizat rus. *неграмотный* ← pref. rus. *не-* (indică un sens opus; → „ne-") + adj. substantivizat rus. *грамотный* „știutor de carte; priceput">; (Vz. **În sat avem un necărturar.* pentru *În sat, avem un analfabet / un neștiutor de carte.*; **necărturarii de la conducere* pentru *nepricepuții / ignoranții de la conducere*);

**necărturăríe* (s.f.) pentru *analfabetism*; *neștiință de carte,* <cf. subst. rus. *неграмотность* ← pref. rus. *не-* (indică un sens opus; → „ne-") + subst. rus. *грамотность* „știință de carte">; (Vz. **cauzele necărturăriei* pentru *cauzele analfabetismului / neștiinței de carte*);

**oformáre* (s.f.) pentru *definitivare, finisare*; *amenajare, aranjare, decorare, ornamentare*; *întocmire / îndeplinire a formalităților legale (în domeniul juridic sau în procesul de angajare într-un post)*; *completare, perfectare, legalizare,* <cf. subst. rus. *оформление* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare") + subst. rus. *формление* „formare, alcătuire">; (Vz. **oformarea clasei / apartamentului* pentru *amenajarea clasei / apartamentului*; **oformarea platoului (cu aperitive)* pentru *aranjarea / decorarea/ ornamentarea platoului (cu aperitive)*; **oformarea referatului* pentru *definitivarea referatului*; **oformarea actelor de angajare* pentru *întocmirea / completarea / perfectarea actelor de angajare*; **oformarea comenzii* pentru *perfectarea comenzii*; **oformarea contractului* pentru *întocmire în formă legală a contractului*; **oformarea grafică a cărții* pentru *prezentarea grafică a cărții*; **oformarea artistică a cărții* pentru *ilustrarea cărții*) [Datorită bogăției semantice a lexemului *оформление* din rusă, calcul morfematic **oformare* are o prezență sporită în româna din Basarabia. În lucrările de specialitate, acesta este condamnat cu vehemență, prezentându-se formele corecte pentru diverse situații (vz. Mândâcanu, 1987: 212-213; Mătcaș, 1995: 112; Guțu, 1998: 120; Popușoi, 2013: 71-72).];

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

**picurătoáre* (s.f.) pentru *perfuzie*, <cf. subst. rus. *капельница* ← vb. rus. *капать* „a picura” + suf. subst. rus. *-ельница*>; (Vz. **a pune o picurătoare bolnavului* pentru *a pune o perfuzie bolnavului*);

**podfústnic* (s.n.) pentru *jupă*, <cf. subst. rus. *подюбник* ← prep. rus. *под* „sub” + subst. rus. *юбка* „fustă” + suf. subst. rus. *-ник*>; (Vz. **podfustnic alb* pentru *jupă albă*);

**precăutáre* (s.f.) pentru *examinare, cercetare, studiere, analizare*; *dezbatere, discutare*; *rezolvare*, <cf. subst. rus. *рассмотрение* ← pref. rus. *рас-* (indică insistența; → „pre-”) + subst. rus. *смотрение за...* „căutare de...; îngrijire de...”>; (Vz. **precăutarea situației* pentru *examinarea / cercetarea / analizarea situației*; **precăutarea problemei* pentru *dezbaterea / discutarea / studierea / rezolvarea problemei*);

**sinecóst* (s.n.) pentru *preț de cost, cost de producție*, <cf. subst. rus. *себестоимость* ← pron. refl. rus. *себе* „pe sine, sieși” + subst. rus. *стоимость* „cost”>; (Vz. **sinecostul produsului* pentru *prețul de cost al produsului*);

**supraîmpliníre / *supraîndepliníre* (s.f.) pentru *depășire*, <cf. subst. rus. *перевыполнение* ← elem. de comp. rus. *пере-* „peste”, „deasupra”, „supra-” + subst. rus. *выполнение* „realizare, împlinire; îndeplinire”>; (Vz. **supraîmplinirea / *supraîndeplinirea planului / normei* pentru *depășirea planului / normei*);

**zílnic* (s.n.) pentru *jurnal (intim)*; *agendă de elev*; *carnet de note*, <cf. subst. rus. *дневник* ← adj. rus. *дневной* „de zi, zilnic” + suf. subst. rus. *-ик*>; (Vz. **zilnicul elevului* pentru *agenda/ carnetul de note al elevului*).

Calcuri morfematice adjectivale

Calcurile morfematice adjectivale nerecomandate din limba română din stânga Prutului reproduc, după limba rusă, structura unui lexem adjectival, ale cărui elemente se translează (total sau parțial), în același timp. De regulă, modelul adjectival rusesc este un lexem compus sau derivat (prin prefixare sau prin sufixare). Spre exemplu:

**adăugătór, -oáre* pentru *suplimentar, -ă*, <cf. adj. rus. *дополнительный, -ая, -ое* ← vb. rus. *дополнить* „a adăuga” + suf. adj. rus. *-ельный*>; (Vz.

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

**porție adăugătoare* pentru *porție suplimentară*; **exercițiu adăugător* pentru *exercițiu suplimentar*);

**atotnoródnic, -ă* pentru *național, -ă*; *al întregului popor*, <cf. adj. rus. *всенародный, -ая, -ое* ← elem. de comp. rus. *все-* „atot-" + adj. rus. *народный* „popular; al norodului">; (Vz. **bun atotnorodnic* pentru *bun național / bun al întregului popor*); [Unii autori consideră însă că **atotnoródnic, -ă* este un calc atât după rus. *всенародный*, cât și după rus. *общенародный*, <cf. adj. rus. *общенародный, -ая, -ое* ← adj. rus. *общий* „comun, general, global, total, universal" + adj. rus. *народный* „popular; al norodului">, (vz. Mândâcanu, 1987: 56). După părerea noastră, prima variantă este cea mai apropiată de realitate.];

**atotunionál, -ă* pentru *unional, -ă*, <cf. adj. rus. *всесоюзный, -ая, -ое* ← elem. de comp. rus. *все-* „atot-" + adj. rus. *союзный* „unional">; (Vz. **competiție atotunională* pentru *competiție unională*);

**împrospătór, -oáre* pentru *care împrospătează*; *răcoritor, -oare*, <cf. adj. rus. *освежительный, -ая, -ое* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare"; → „îm-") + subst. rus. *свежесть* „prospețime, răcoare" + suf. adj. rus. *-ительный*>; (Vz. **spray împrospător* pentru *spray care împrospătează aerul*; **adiere împrospătoare* pentru *adiere răcoritoare*); [Calcul morfematic **împrospător* a suferit o redimensionare prin haplologie, în urma căreia s-a suprimat silaba *-tă-* din lexemul **împrospătător*.];

**împustiít, -ă* pentru *pustiit, -ă*, <cf. adj. rus. *опустошенный, -ая, -ое* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare"; → „îm-") + subst. rus. *пустошение* „pustiire" + suf. adj. rus. *-ный*>; (Vz. **sat împustiit* pentru *sat pustiit*);

**necărturár, -ă* pentru *care nu știe carte; analfabet, -ă; cu greșeli gramaticale*; *greșit, -ă*; *incorect, -ă*; *nepriceput, -ă*; *ignorant, -ă*, <cf. adj. rus. *неграмотный, -ая, -ое* ← pref. rus. *не-* (indică un sens opus; → „ne-") + adj. rus. *грамотный* „care știe carte; priceput">; (Vz. **scrisoare necărturară* pentru *scrisoare cu greșeli gramaticale*; **bătrân necărturar* pentru *bătrân care nu știe carte / analfabet*; **deputat necărturar* pentru *deputat nepriceput / ignorant*);

**sinestătátor, -oáre* pentru *de sine stătător, -oare*; *independent, -ă*, <cf. adj. rus. *самостоятельный, -ая, -ое* ← pron. de întăr. rus. *само* „singur, însuși" + vb. rus. *стоять* „a sta" + suf. adj. rus. *-ельный*>; (Vz. **activitate sinestătătoare* pentru *activitate de sine stătătoare / independentă*);

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

**supraîmplinít, -ă / *supraîndeplinít, -ă* pentru *depășit, -ă*, <cf. adj. rus. *перевыполненный, -ая, -ое* ← elem. de comp. rus. *пере-* „peste”, „deasupra”, „supra-” + adj. rus. *выполненный* „realizat, împlinit; îndeplinit”>; (Vz. **plan/ normă supraîmplinit(ă) / supraîndeplinit(ă)* pentru *plan / normă depășit(ă)*).

Calcuri morfematice verbale

Calcurile morfematice verbale nerecomandate din limba română din Basarabia rezidă în reproducerea, după limba rusă, a structurii unui lexem verbal și în traducerea (totală sau parțială) a elementelor cuvântului imitat. Modelul verbal rusesc este, de regulă, un lexem compus sau derivat (prin prefixare sau prin sufixare). Spre exemplu:

**a bineamenajá* pentru *a amenaja cu tot confortul,* <cf. vb. rus. *благоустроить* ← subst. rus. *благо* „bine” + vb. rus. *устроить* „a amenaja”>; (Vz. **a bineamenaja apartamentul* pentru *a amenaja apartamentul cu tot confortul*);

**a împustií* pentru *a pustii,* <cf. vb. rus. *опустошить* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare”; → „îm-”) + vb. rus. *пустошить* „a pustii”>; (Vz. **a împustii satul* pentru *a pustii satul*);

**a oformá* pentru *a definitiva, a finisa*; *a da un aspect exterior*; *a amenaja, a aranja, a decora, a ornamenta*; *a întocmi / a îndeplini formalitățile legale (în domeniul juridic sau în procesul de angajare într-un post)*; *a completa, a perfecta, a legaliza,* <cf. vb. rus. *оформить* ← pref. rus. *о-* (indică ideea de „transformare”) + vb. rus. *формить* „a forma, a alcătui; a definitiva”>; (Vz. **a oforma clasa / apartamentul* pentru *a amenaja clasa / apartamentul*; **a oforma platoul (cu aperitive)* pentru *a aranja / a decora / a ornamenta platoul (cu aperitive)*; **a oforma referatul* pentru *a definitiva referatul*; **a oforma actele de angajare / *a (se) oforma la serviciu* pentru *a(-și) întocmi / a(-și) completa / a(-și) perfecta actele de angajare*; **a oforma o comandă* pentru *a perfecta o comandă*; **a oforma un contract* pentru *a întocmi în formă legală un contract*; **a oforma grafic o carte* pentru *a prezenta grafic o carte*; **a oforma artistic o carte* pentru *a ilustra o carte*); [În limba română din stânga Prutului, calcul verbal nerecomandat **a oforma* apare în contexte extrem de variate. Acest feno-

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

men se explică prin faptul că lexemul *оформить* din rusă are multiple valențe semantice. Calcul verbal în discuție este analizat și condamnat într-o serie de lucrări de cultivare a limbii (vz. Mândâcanu: 1987, 212–213; Mătcaș, 1995: 112; Guțu, 1998: 120; Popușoi, 2013: 76).];

**a precăutá* pentru *a examina, a cerceta, a studia, a analiza*; *a dezbate, a discuta*; *a rezolva*, <cf. vb. rus. *рассмотреть* ← pref. rus. *рас-* (indică insistența; → „pre-") + vb. rus. *смотреть за...* „a căuta de...; a îngriji de..."*>*; (Vz. **a precăuta chestiunea* pentru *a examina / a analiza / a discuta chestiunea*; **a precăuta problema* pentru *a cerceta / a studia / a dezbate / a rezolva problema*);

**a supraîmpliní/ *a supraîndeplini* pentru *a depăși*, <cf. vb. rus. *перевыполнить* ← elem. de comp. rus. *пере-* „peste", „deasupra", „supra-" + vb. rus. *выполнить* „a realiza, a împlini; a îndeplini"*>*; (Vz. **a supraîmplini / *a supraîndeplini planul / norma* pentru *a depăși planul / norma*).

Deși, în raport cu alte manifestări lingvistice nerecomandate din româna de la Est de Prut, procedeul calchierii morfematice nu are o amploare atât de mare, fenomenul nu este de neglijat. În urma examinării acestui tip de calc, conchidem următoarele:

• Calcurile după cuvinte compuse fie calchiază ambele elemente componente (vz. **atotunional, *a bineamenaja, *sinecost* etc.), fie calchiază un element, iar celălalt se ia drept împrumut din rusă (cf. **podfustnic, *atotnorodnic, -ă* etc.);

• Calcurile după cuvinte derivate prin prefixare fie calchiază atât prefixul, cât și rădăcina (vz. **aprofunzime, *împrospător, *precăutare* etc.), fie calchiază un element, iar celălalt/ celelalte se împrumută din rusă (vz. **oformare, *necărturar* etc.);

• Calcurile după cuvinte derivate prin sufixare calchiază rădăcina, iar sufixul fie se împrumută din rusă (vz. **zilnic*), fie se redă prin echivalentul său românesc (vz. **adăugător, *aprofunzime, *picurătoare* etc.); [O corespondență între sufixele din rusă și cele din română se poate urmări în următoarele perechi de sufixe: *-ep* (rus.) → *-ar* (rom); *-ue* (rus.) → *-are / -ire* (rom); *-ик* (rus.) → *-ar / -ist* (rom); *-ия* (rus.) → *-i(un) e* (rom); *-ница* (rus.) → *-oare* (rom); *-ность* (rus.) → *-ie / -ime / -itate*

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)

(rom); *-ной / -ный* (rus.) → *-tor* (rom); *-ыца* (rus.) → *-toare* (rom); *-ство* (rus.) → *-ism* (rom) etc.]

De asemenea, trebuie subliniat că procedeul imitării structurii lexicale, după limba rusă, duce:

• fie la crearea unor lexeme inexistente în limba română standard (vz. **cumătrism* pentru *nepotism*, **dereticătoare* pentru *femeie de serviciu*, **sinecost* pentru *preț de cost*; *cost de producție*, **adăugător* pentru *suplimentar*, **împrospător* pentru *care împrospătează*; *răcoritor*, **a precăuta* pentru *a examina, a cerceta, a studia, a analiza*; *a dezbate, a discuta*; *a rezolva* etc.);

• fie la obținerea unor cuvinte care, în limba română literară, au alt sens și altă trăsătură gramaticală, în ceea ce privește clasa morfologică din care fac parte (cf. **zilnic* s.n. „jurnal (intim); agendă de elev; carnet de note" vs rom. literar *zilnic, -ă* adj. „de fiecare zi; cotidian"; **circulator* s.n. „abonament pentru mijloacele de transport în comun" vs rom. literar *circulator, -oare* adj. „care ține de circulația sângelui").

Din cele prezentate mai sus, este evident că fenomenul calchierii morfematice nerecomandate duce la apariția unor (noi) forme lexicale care nu sunt în concordanță cu natura limbii române literare. De asemenea, calcurile de structură lexicală nerecomandate dublează inutil cuvintele din limba română. Prin urmare, este de datoria fiecăruia de a conștientiza gravitatea erorilor lexicale de acest gen și de a le evita.

Note

[1] În această lucrare, asteriscul (*) indică faptul că asemenea lexeme și structuri din limba română de la Est de Prut sunt nerecomandate.

Bibliografie

1. V. Guțu, *Dicționar al greșelilor de limbă*, Editura ARC, Chișinău, 1998.
2. Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, Editura Albatros, București, 1984, p. 100-121.
3. N. Mătcaș, *De la grotesc la sublim*, Editura Revistei „Limba Română", Chișinău, 1995.
4. V. Mândâcanu, *Cuvântul potrivit la locul potrivit*, ediția a II-a, Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1987.
5. A. Palii, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Editura Știința, Chișinău, 1991.
6. C. Popușoi, *Limba română actuală din Basarabia. Particularități morfosintactice și lexico-semantice*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, București, 2013.

BDD-A20796 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:40 UTC)